

Ivan Nep. JEMERŠIĆ, *Moje stanovište. Svojim izbornicima u Virovitiči i hrvatskom narodu prigodom saborskih izbora godine 1908.*, Ogranak Matice hrvatske u Grubišnom Polju, 1997. godine, pretisak originala iz 1908., 80 str.

Ivan Nepomuk Jemeršić (Jezero kod Krapinskih toplica, 17. IV. 1864. - Grubišno polje, 7. XII. 1938.) bio je svećenik, pisac i političar koji je imao velike zasluge u širenju hrvatske nacionalne ideologije među širim narodnim slojevima, osobito među seljaštvom. O njegovom djelovanju povjesničari su malo pisali, a ime mu ne nalazimo ni u suvremenijim leksikografskim edicijama. Istaknimo zato neke od osnovnih pojedinosti iz njegova životopisa. Jemeršić je postao poznat široj hrvatskoj javnosti kad se početkom 1903. godine, prigodom pregovora hrvatske oporbe, odlučio na jedinstveni čin. Za vrijeme pregovora nikako se nije mogla ostvariti sloga oporbe. U jednom trenutku Jemeršić je kleknuo pred Josipa Franka, prvaka Čiste stranke prava, preklinjući ga raširenih ruku da pristane na fuziju oporbenih stranaka. Jemeršićev postupak ostavio je duboki dojam na sve nazočne, ali ipak nije utjecao na političku pomirbu zavađenih vođa hrvatske oporbe. Tijekom narodnog pokreta iz 1903. godine, koji je bio usmjeren protiv nedemokratske vladavine bana Khuena, Jemeršić je bio uhićen i osuđen na sedmomjesečno služenje zatvorske kazne. O zatvorskim danima napisao je obimnu knjigu *Bez slobode. Moji uznički doživljaji i uspomene iz onih dana godine 1903.*, koju je iz političkih razloga objavio 1906. u Ljubljani. Poslije izlaska iz uzništva nastavio je s političkom agitacijom, pokazajući naklonost prema pravaškoj ideologiji. Istodobno je pokretao šire društvene akcije poput osnivanja Hrvatske seljačke zadruge i Gospodarskog društva u Grubišnom Polju čime je pridonio poboljšanju opće prosvjetne razine lokalnog pučanstva. Usto je i prevodio pa je njegovom zaslugom prevedena Tomekova *Povijest kraljevine Češke*. Prvi put je izašao na izbore za Hrvatski sabor u virovitičkom kotaru 1906. godine i to kao nezavisni kandidat. Osobno je tada vjerovao u koncepciju zajedničkog rada hrvatske oporbe, no s obzirom na to da su ideološke razlike među oporbenim strankama bile velike, konačno se odlučio prikloniti jednoj od značajnijih stranaka onoga doba pa se, dvije godine kasnije našao na listi Starčevićanske hrvatske stranke prava koja je u hrvatskoj historiografiji poznatija kao frankovačka stranka. Na saborskim izborima 1908. godine konačno je postao, kao frankovački kandidat, narodnim zastupnikom virovitičkog kotara.

Čemu služi pretisak političke brošure nastale prije osamdeset godina? U prvom redu, ovo malo djelo je korisno povjesničarima za upoznavanje političko-stranačkog stanja u virovitičkom kraju, ali i na širim hrvatskim horizontima. Primjerice, vrlo je zanimljiv dio rasprave koji se odnosi na autorovo kritičko stajalište prema radićevskoj ideologiji ili Jemeršićeva gledišta prema aktualnim pitanjima iz svakidašnjeg života tadašnjeg doba. Radićeva Hrvatska pučka seljačka stranka upravo u to vrijeme polaže temelje svoje djelatnosti koja će dugoročno imati velike posljedice za razvoj hrvatske politike. Upravo tada započinje proces pridobijanja seljaštva za stranačke programe. To je bila kontinuirana i žilava borba za svaki glas, a na političkom terenu najčešće se taj proces manifestirao kao međusobno suprotstavljanje radićevaca s pravaškim strankama.

Usto, Jemeršić tumači izbornicima virovitičkoga izbornog kotara svoje gledište prema srpskom pitanju, uvjeren da mu činjenica što živi okružen brojnim stanovništvom pravoslavne vjere daje pravo na ocjenjivanje hrvatsko-političkih odnosa. U koncepciji nacionalnog srpstva očituje ideološki sustav kojime se ruši hrvatska državna zajednica i to dokazuje citatima prečanskih političara, svećenika i običnih seljaka. Također, Jemeršić podsjeća na riječi pojedinih pravaških prvaka koji su već duže vrijeme tumačili neprijateljsko stajalište srpstva prema hrvatstvu.

Svaki čitatelj mora poći od činjenice da je ovdje riječ o političko-stranačkom pamfletu kojime se utječe na mišljenje izbornika. Obraćanje izbornicima bilo je nekada sastavnim dijelom kodeksa ponašanja mnogih izbornih kandidata uz pomoć kojih su oni opravdavali svoje poteze i dokazivali njihovu pravilnost. S obzirom na to da je Jemersić pobijedio u virovitičkom kotaru na izborima njegovog "poslanica" izbornicima važan je dokument za proučavanje ondašnje politike. Iz njega se vidi koja su pitanja privlačila pozornost tadašnjeg društva početkom 20. stoljeća, a napose koji su problemi najviše utjecali na politička razmišljanja prosječnog izbornika.

Šteta je što izdavači nisu popratili Jemersićev tekst s uvodnom studijom u kojoj bi bilo više podataka o samome autoru i o prostoru na kojemu je djelovao. Brošura iz 1908. godine nije dostupna čitatelju, ali bi ipak bilo korisno da se pretisci poprate kritičkim aparatom i popratnim obavijestima koje su potrebne za bolje razumijevanje izvornog teksta.

Stjepan Matković

Skup o Stjepanu Radiću

U Zagrebu je 14. lipnja 1999. godine održan znanstveni skup "Stjepan Radić i Hrvatska (pučka) seljačka stranka u Hrvatskoj od 1904. do 1928. godine". Skup je organizirao Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u suradnji s Razredom za društvene i humanističke znanosti HAZU. Moderator skupa bila je Branka Boban koja je nedavno objavila studiju pod naslovom *Demokratski nacionalizam Stjepana Radića* (Zagreb, 1998.). Kao povod okupljanju znanstvenika poslužila je 70. obljetnica smrti Stjepana Radića kao i 95. obljetnica osnivanja Hrvatske pučke seljačke stranke.

U četverosatnom izlaganju obrađene su teme vezane uz povijesnu ulogu S. Radića. Ukupno je izloženo četrnaest referata raznih sadržaja. Petar Strčić govorio je o recentnoj povijesnoj literaturi koja se bavi Radićem, uzevši u obzir znanstvena djela, publicistička izdanja i značajan opus koji je nazvao "kičem". Analizirao je sve te vrste sa zaključkom da u svakoj od njih kvaliteta varira. Posebno se osvrnuo na stanje u historiografiji i istaknuo istakavši da je u posljednje vrijeme malen broj ozbiljnih radova koji se odnose na Radića. Drugim riječima, Strčić je završio ocjenom da je zanimanje znanstvene javnosti pomalo iščezlo kad je u pitanju vođa seljačke stranke.

Akademik Hodimir Sirotković pročitao je referat "Idejna shvaćanja u svjetlu Ustava neutralne seljačke republike Hrvatske iz 1921." u kojemu je iznio vrlo detaljan opis spomenutog Ustava. Genezu tog dokumenta pronašao je u Radićevu odgovoru velikosrpskim nacrtima o ustrojavanju centralizirane monarhije na prostorima nove jugoslavenske države. Sirotković misli da je Radić u izradi svoga Ustava slijedio primjer američkog Ustava, te je usporedio Radića s Mahatmom Gandijem misleći očito na njihove pacifističke težnje. Prema tim ocjenama referent je vrlo pozitivno ocijenio Radićevu ulogu u suvremenoj hrvatskoj povijesti i zaključio da je on ostavio u naslijeđe trajne demokratske vrijednosti koje valja i dalje istraživati.

Gospodarske teme u kontekstu Radićeva djelovanja vrlo je temeljito istražila Mira Kolar-Dimitrijević. Ona misli da je Radić tijekom svog školovanja u Parizu stvorio svijest o funkcioniranju gospodarstva pa je nakon povratka u Hrvatsku pokušao prilagoditi svoje inozemne spoznaje u domovini. Radićevu gospodarsku djelatnost ova je povjesničarka podijelila u tri faze. Prvu do kraja 1918. krasio je ustrajan rad na promociji seljačke ideologije. Radić je mnogo putovao po čitavoj zemlji i propagario svoje ideje u Saboru. Nje-